

A száz év előtti Pesttől a mai Budapestig.

Rohock régi metszetei élénk varázsolják a régi Pest romantikus életét. A legszínesebb kulisszák ezek a régi pesti utcák előkelően nyugodt stílusban épült házaikkal. Meghatottság veszt erőt az emberen, ha például a régi Belváros metszeteit és fényképeit nézi, gyönyörű látvány az egykori Haltér a plébániatemplommal, vagy a mostani Egyetem-utca a Károlyi-palotával. Ezt a palotát, ahová a *Pesti Hírlap* régebbi javaslatának megfelelően, a főváros képtárát akarják elhelyezni, sokan már lebontásra ítélték. Ehhez a kérdéshez azonban a Műemlékek Országos Bizottságának is lesz hozzászólása, mert a Károlyi-palotát *Hofrichter József*, híres pesti építőmester alakította át *Riegl Pius Antonius* tervei szerint, aki korának egyik legkiválóbb műépítész volt. Régi följegyzésekből egyébként megállapítható, hogy I. Ferenc király pesti tartózkodása alatt mindig ott lakott.

De nemcsak a Belvárosnak, hanem a Terézvárosnak is voltak festői részletei. Így a Király-utcának az a része, ahol most a terézvárosi templom áll. Még ott látjuk azt a barokkstílusú háromemeletes bérházat, amely száz évvel ezelőtt épült és egyik látványossága volt Pest városának. Eltűnődöm a sok színes képen és arra kell gondolnom, hogy ez a száz év előtti Pest, a maga kulturális és szociális primitívességében, mennyivel boldogabb volt. A mainál, amely a legszebb város köntösében, hatalmas palatossoraival, kulturális fölényével, a technika nagyszerű vívámányaival, a magyar akarást hirdelve, büszkén és dacosan farkasszemet néz az egész világgal. Mert ha ez a város elbirta a török hódoltságot és életerejét az abszolutizmus szomorú korszaka sem tudta elsorvasztani, akkor a világtörténelem legnagyobb jusztícmordjának súlyos következményeit is elbirja.

A régi Pestről beszéljenek a számok. Vezessenek vissza a multba és mérítsenek belőlük erőt és bizakodást azok, akik lehorgasztott fővel a lemondás veszedelmes területére léptek.

A török hódoltság után 1720-ban Pest városának 2600, Budának, amely az 1703. évi kiváltságlevél alapján Magyarország fővárosa volt, 9600 lakosa volt. 1799-ben Pest lakosainak száma 29.870, tehát már meghaladja Budát, amelynek 24.306 lakosa van. Azontul állandóan emelkedik Pest lélekszáma, míg a budai lakosság emelkedése igen csekély. Száz évvel ezelőtt, az 1831. évi népszámlálás eredménye szerint. Pestnek 64.137, Budának 38.565 lakosa volt. Husz évvel később, 1851-ben, Pest lakosainak száma megkétszereződött, vagyis már 127.935, Budáé 50.127. A kiegyezés után 1869-ben Pesten 200.476, Budán 76.000 lakos volt. A két testvérváros egyesítése után rohamosan emelkedik Budapest népességének száma. 1874-ben 298.932, 1896-ban 629.934, 1916-ban 986.755 és 1932-ben már 1.019.807 lakosa van a fővárosnak.

Nem érdektelen a mostani állapotnak a száz év előttivel való összehasonlítása. Pest város közigazgatása az 1830-as években alig 30.000 forintba került, ezzel szemben ma a főváros közigazgatási alkalmazottainak évi fizetése 37.334.000, a tanügyi alkalmazottaké 33.512.000 pengő. Nézzük csak, milyen nagy is volt Pest város adminisztrációja a harmincas években: a polgármester évi fizetése 800 forint és természetben két öl fát kapott. Ugyanannyit kapott a bíró. A városkapitány és az alpolgármester fizetése is évi 700 forint volt. A tizenkét tanácsnok évi 600 forint, a két tanácsi főjegyző ugyanannyit, az aljegyző 400, a harmadik aljegyző 350, a törvényszéki főjegyző 600, két aljegyző 400, főügyész 500, két alügyész 400, a tanácsi iktató 400, a törvényszéki iktató 350, tanácsi levéltárnok 500, törvényszéki levéltárnok 350, kiadó 400, hat írnok 250, tizenhat járulnok 200, két gyakornok 150, a szószóló 600, közséj tollnok 400, számvevő 600, első számvevő tiszt 500, második 400, harmadik ugyanannyit kapott. A ka-

marás 600, a gyámtya 600, mérnök 400, második mérnök 300, hat esküdt 100, a kisbíró 120, két őrmester 180, a harmadik 132, öt káplár 108, 144 poroszló 96, tizenkét lovas poroszló 144 forint fizetést és 91 forint 45 krajcár lótartrási pótlékot, tíz éjjeli őrzetű 96, két tömlőcártó 129 forint 54 krajcár, börtönszolga 120, mezei biztos 200, gazda 400, első alkapitány 450, két hadnagy 300, poroszló hadnagy 250, a terézkülvárosi bíró 200 forint és öt öl fa, ugyanannyit a Jozsef- és ferencvárosi bíró, az öt főorvos 300, az első sebész 200, a második 100, a városi bába 100, a második 72, a harmadik 60, hat lovas kerülő, hat szőlőkert-őrző, a ferencvárosi tehénpásztor 30 és végül a hóhér 40 forint évi fizetést kapott. Fizette a város a katolikus egyház plébánosait és a plébániák kiadásait is. Egyházi tized fejében fizetett Pest városa az esztergomi érseknek évenként 714 forintot váltóban. Buda város költségvetése természetesen lényegesen kisebb volt. Ezzel szemben ma a fővárosnak 2217 végleges és 1242 ideiglenes alkalmazottja van, a végleges tanügyi személyzet száma 3853, az ideiglenesé 555.

Érdekes a foglalkozások alakulása a száz év előtti Pest városában. Az ügyvédek száma már akkor is elég nagy volt. Ötszázötvenhatan voltak gyakorló ügyvédek, azonkívül 186 váltóügyvéd. 144 orvos folytatott gyakorlatot, kivülök tíz sebészorvos. Az akkori kimutatás szerint huszonkét arckép- és történefestő volt Pesten, hat kömetző, harminckét hangász, három könyvnyomdász, tíz könyvkereskedő, 332 cipész, 305 német és tizenkilenc magyar szabó, kilenc asztalos, tizenhat lakatos, huszonöt kovács, huszonöt órász, huszonnyolc arany- és tizennyolc ezüstműves, kilencvennégy halász, ötvenkét mészáros, kilencvenhat hentes, harminckét molnár, harmincegy szűcs, negyvenöt pék, tizenkilenc kárpitos, tizenkét bőrdobos, tizenegy rézműves, tizenöt bádogos, tizennyolc nyerges, tizennyolc szíjgyártó, huszonnégy timár, tizenöt építőmester, kilencvennégy bérkocsis, harminckét kávé, tizennyolc cukrász. A kereskedők száma meghaladta a kétezret. A szabadságharc után ezek a foglalkozási ágak az egész vonalon emelkedést mutatnak. Csak könyvkereskedő maradt változatlanul tíz, ellenben a kávéházak száma hatvannyolcra emelkedett, a bérkocsisok száma száztizenkettőre, a lakatosoké száznegyre, a cipészeké négyszáznegyre, az asztalosoké százhatvanra, a kárpitosoké harmincegyre és van már Pestnek egy élesztőgyára, kendercsepűgyára, gépgyára, gombgyára és fafűrészelő gyára is, ami ipari szempontból nagy haladást jelent.

Foglalkozási ágak szerint ma Budapesten 26.000 az önálló kereskedők száma, a gyakorló ügyvédeké 3200, az orvosoké 3000, festőművész van 888, zenész 478, könyvkereskedő 194, cipész 3400, szabó 9130, asztalos 1121, lakatos 700, kovács 177, órász 377, ékszerész 516, szűcs 232, kávéház 1100-on felül (kávémeréseikkel együtt), kárpitos 391, hentes 705, mészáros 536, cukrász 209 és foarász 1500.

Érdekes adat, hogy Pest városát 1830-ban 1535 utcai lámpa világította, az épületek száma pedig 3573 volt. Ma Budapesten 20.090 villanylámpa és 11.500 gázlámpa, 39.450 lánggal világítja az utcákat. Az épületek száma a legutóbbi összeírás szerint 25.868, ebből lakóház 23.142.

Ez az összehasonlítás bizonyítja fővárosunk életképességét és a háború előtti esztendőök nagyarányú fejlődését. A történeti igazságnak tartozunk annak megállapításával, hogy Budapest ezt a fejlődését egyrészt *Baross Gábor* zónatarifájának és vasuti tarifapolitikájának, másrészt *Bárczy István* tervezterien és céltudatosan megvalósított zseniális elgondolásának köszönheti. Kétségtelen, hogy a szabad fejlődés helyőinek és korlátainak eltűnésével ez a város rohamosan nagyobbodni fog és valóra válik Nagy-Budapest régi álma.

Radó Richárd.